

УДК 613.81:94(477)

Губицький Л. В.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
філософських та соціальних наук, Київський
національний торговельно-економічний університет
(Україна, Київ), lubg@ukr.net

Мельник Г. М.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії, Київський університет
ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ),
annamyr@ukr.net

ВИРОБНИЦТВО АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ПРИВІЛЕЙ (НА ПРИКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.)

Автори проаналізували еволюцію виробництва спиртних напоїв населенням Київської губернії в XIX ст. Метою статті став аналіз місця ланки держави, виробника, поміщика, селянина у сфері виробництва алкогольних напоїв в Київській губернії XIX ст. У дослідженні використано методи: аналізу спеціальної літератури, архівних матеріалів; порівняльний, ретроспективний. Досліджено традиції виготовлення спиртних напоїв в Київській губернії та великоросійських губерніях. Встановлено значення держави у системі регулювання появи міцних напоїв. Виробництво алкогольних напоїв у Київській губернії у першій половині XIX ст. пройшло певну еволюцію, складовими якої стали зростання ролі держави у регулюванні питання виготовлення міцних напоїв та зниження ролі права пропінатії у поміщицьких господарствах. Порушення столітніх прав шляхетства було пов'язане із загальною лінією держави на послаблення ролі польської шляхти в регіоні, особливо через зрушення її економічної бази.

Ключові слова: алкоголь, торгівля, Київська губернія, фісک, держава, помірність, зловживання.

Людство протягом свого існування створювало такі виробництва, які на перший погляд, не мали нічого корисного. Але глибший аналіз таких виробництв приводив до виявлення казусів, що засвідчували не так корисність, як відповідність традиції, способу життя людини. Серед таких виробництв варто назвати виготовлення алкогольних напоїв. Держава в змозі справитися із завданням заборони такого продукту, але досвід підказував, що такі кроки інколи пов'язані із додатковими труднощами. Найчастіше держава ставила собі за мету контроль над виробництвом задля поповнення бюджету, або разом із тим контроль над фінансовим становищем певних прошарків, станів.

Метою статті став аналіз місця ланки держави, виробника, поміщика, селянина у сфері виробництва алкогольних напоїв в Київській губернії XIX ст.

Завдання статті полягає у тому, щоб на основі наявної джерельної бази висвітлити особливості виготовлення спиртних напоїв в Київській губернії в XIX ст., еволюція ставлення до проблеми регулювання виробництва алкогольних напоїв.

Об'єктом дослідження є система селянин–виробник–поміщик–посередник–держава у царині виготовлення міцних напоїв.

Предметом дослідження є дослідження умов Київської губернії XIX ст. в сфері виготовлення алкоголю.

Проблемами супутніми до виготовлення спиртних напоїв цікавилися вчені протягом XIX – початку XXI ст. Так, зокрема, І. Прижов виокремив виключно негативне значення кабаків в історії російського народу. Його праця цінна, оскільки в ній здійснено порівняння традицій виробництва й споживання алкоголю в Україні та Росії [12]. Цій же проблемі присвятили свої праці С. Єремєєв [5], Ф. Лукашевич [9] певну увагу звернувши на зв'язок виробництва і торгівлі

міцними напоями в Київській губернії. Визначне місце у дослідженні місця прибутків від торгівлі алкоголем у державному бюджеті Російської імперії посіла праця Н. Терського [17]. Окреме місце у дослідженні означеної проблеми обіймають роботи Д. Воейкова, В. Загоскіна [1], І. Фундукля [15]. Вагомим став доробок радянських вчених, які зосереджували увагу на товарному виробництві і торгівлі в Україні в XIX ст. Частково М. Слабченко [14], М. Тищенко [18], І. Гуржій [2] розкрили і питання місця винокуріння та торгівлі міцними напоями в Київській губернії. Сучасні дослідники в узагальнюючих (В. Литвин та ін.) [4] та спеціальних працях (Г. Д. Казьмирчук, Т. М. Соловйовата ін.) [6] зробили значний внесок у вивчення винокуріння і споживання алкоголю в Правобережній Україні, і зокрема, в Київській губернії в I чверті XIX ст. Вагоме місце у розкритті поставлених запитань дають матеріали архівів, зокрема, Центрального державного історичного архіву України у м. Києві [19].

До найпоширеніших галузей промисловості Правобережжя належали горілчана, суконна, салотопна, свічково–миловарна, шкіряна, тютюнова, селітроварна, машинобудівна галузі [6, с. 51]. Горілчана виробництво розвивалося в основному в Київській губернії. Значно менше воно було розвинуте у Волинській і Подільській губерніях. У 1801 р. в Україні було 7839 гуралень, де виробляли 5 млн. відер горілки.

Свобода винокуріння ставала правом лише ополченого дворянства, для якого, за його власними словами, винокуріння було єдиним продовольством, служило йому єдино для задоволення необхідних потреб життя [12, с. 202]. Маніфестом 1810 р. підтверджувалися всі поміщицькі привілеї на вільне винокуріння, і південно–західні губернії тому отримали назву привілейованих (Чернігівська, Полтавська, Харківська, Ковенська, Гродненська, Віленська, Мінська, Могилевська, Вітебська, Волинська, Подільська, Київська, Катеринославська, Таврійська, Херсонська і Бессарабська область) [12, с. 203].

Українські поміщики не стільки клопоталися про експорт, скільки про перегонку борошна на горілку [14, с. 48]. В економічному відношенні таке становище мало своє особливо вигідне становище. Від волі заводчиків залежало збільшувати чи зменшувати виробництво, зважаючи на урожай і на запаси продуктів; всі приготування; як–то: палива, борошна і т.д., здійснювались в пізньо осінній і зимовий час, коли вже всі польові роботи закінчувались і починалось уже саме винокурне виробництво. При надлишку хліба в урожайні роки і крайній дешевизні його (в цей період часу ціна житнього хліба бувала по 18–20 коп. пуд), багато хто мав можливість не продавати хліб, а залишати в запасі і пускати його в продаж в роки менш врожайні, що не давало занадто відчувати всьому населенню особливої дорожнечі, так як ціни занадто високо підійматися не могли при таких умовах. Витрати були не дуже великі; часто хліб обмінювався на вино, чи давався для викурки, так як одним і тим самим господарям належало право продажу вина в своїх маєтках, на яке чи весь хліб, чи частину його, часто корисніше було обмінювати. Врешті, це саме право продажу алкоголю віддавалось в оренду і приносило достатній прибуток; між тим, воно не мало ніякого

монопольного характеру, так як будь-хто хто проживав у маєтку мав право придбати вино, де хто бажав, не мав тільки права продавати без згоди власника і в його маєтку. Таке право продавалось і купувалось разом з маєтком і впливало на саму вартість маєтку. Такі ж алкогольні оренди існували і в казенних маєтках і приносили казні прибуток [5, с. 41].

Крім збуту в місцевих шинках, горілка з України вивозилась у центральні губернії Росії (особливо багато в другій половині XVIII ст.), в Білорусію. У 1846 р. на Київщині було викурено 4434 тис. відер горілки, з яких 919,6 тис. продано в маєтках, 1910,9 тис. в межах губернії і 1603,5 тис. відер поза межами губернії [2, с. 29].

У Південній Україні, де поміщики основну частину товарного хліба продавали за кордон, гуральництво не набрало великого розвитку. Протягом всього періоду, що вивчається, у цей район ввозилась горілка з інших українських губерній [2, с. 28]. З Лівобережної і Правобережної України багато горілки збувалось на південь – в Катеринославську, Херсонську, Таврійську губернії та Бессарабську область. У 1837 р. з однієї лише Київської губернії було вивезено в Херсон, Миколаїв та інші міста до 300 тис. відер горілки. В 40-х роках щорічний вивіз горілки на південь з Київщини становив понад 500 тис. відер [2, с. 29].

Незважаючи на те, що в 40-х роках XIX ст. число гуралень на Україні зменшилось до 3595 проти 7839 в 1801 р., виробництво горілки зросло з 5060,4 тис. відер до 16 млн. відер [2, с. 28]. У 1801 р. в семи (без Херсонської й Таврійської) українських губерніях Російської імперії налічувалось загалом 7839 дворянських гуралень, які виробили 5060 тис. відер горілки [10, с. 289]. Хоча в наступні 39 років кількість гуралень в Україні зменшилася до 3595, вироблена ними горілка становила понад 16 млн. відер, тобто порівняно з 1801 р. виробництво горілки зросло більш ніж утричі. В той час як дрібні гуральні припиняли свою діяльність, великі збільшували свою продукцію [2, с. 31]. В 1860 р. в Україні налічувалось 2497 гуралень, з яких було: в Полтавській губернії – 476, Київській – 388, Волинській – 328, Чернігівській – 308, Харківській – 281, Катеринославській – 252, Подільській – 251 і Херсонській – 213 [4, с. 547].

Губернії України давали значну кількість горілки, при умові, що потужність винокурних заводів не була великою, у порівнянні із великоросійськими. Перед запровадженням акцизної системи винокурне виробництво у великоросійських губерніях разом з Сибіром викурювалось всього 20 млн. відер вина в рік, тобто менше 1/3 всієї річної викурки, тоді як в районі губерній привілейованих, Царства Польського і прибалтійських вироблялось більше 40 млн. відер в рік, тобто більше 2/3 загальної кількості. В губерніях великоросійських за десятиліття з 1851 по 1860 р. в середньому діяло щорічно близько 590 винокурних заводів. 1860 р. 723 винокурних заводи з виробництвом 112 млн. відер полуґара [17, с. 45]. В колишніх привілейованих губерніях винокурних заводів в 1860 р. було 4437, силою 53 млн. відер чи менше 12 тисяч відер на завод. В дійсності ж роботи здійснювались на 3890 заводах, на яких було викурено не більше 30 млн. відер, що складає в середньому близько 7700 відер на завод

[17, с. 48]. Найбільші заводи знаходились в губерніях: Подільській (середня сила 27 тис. відер), Київській (20 тис. відер), Харківській (18,5 тис. відер). Обидва показані вище заводи силою більше 100 тис. відер знаходились в Київській губернії, в губерніях Віленській і Ковенській не було жодного заводу, сила яких перевищувала 20 тис. відер [17, с. 49].

В середньому на виробництво відра горілки витрачалось 1 пуд 25 ф. борошна. Отже, за названий період вживання борошна для винокуріння зросло з 8,2 млн. пудів до 26 млн. пудів [2, с. 28].

Винокурна промисловість України давала щорічно продукції на 8–10 млн. карбованців [2, с. 28]. При середньому урожаї збіжжя Росії вистачить на прогонування 485 млн. осіб [9, с. 56].

Частина поміщиків переробляла на горілку не тільки своє зерно, а й куповане. Наприклад, із 445 гуралень, які працювали у 1816 р. у Подільській губернії, 108 докуповували зерно [16, с. 39]. У 1816 р. лише поміщики Черкаського і Таращанського повітів Київської губернії купили жита на 708,9 тис. крб. Граф Потоцький (Черкаський повіт) у 1819 р. купив для винокуріння зерна на 67,8 тис. крб. [3, арк. 5].

У 1816 р. за даними Е.Д. Сташевського, у Київській губернії налічувалось 980 винокурень [16, с. 172]. До підприємств, які працювали на власній сировині, але постачали продукцію на ринок, належали поміщицькі гуральні. Горілчане виробництво розвивалось в основному в Київській губернії. У 1801 р. на Україні було 7839 гуралень, де виробляли 5 млн. відер горілки [21, с. 58]. Зокрема, у Київській губернії налічувалось 787 винокурень, які виробляли 493,5 тис. відер горілки. У середньому одна винокурня виробляла 627,1 відер горілки [10, с. 289]. У наступному році кількість винокурень, у яких працювало тільки 2000 котлів, зменшилася до 790. У різних повітах кількість винокурень була неоднаковою. Так, у Київському повіті було 116 винокурних заводів, у Васильківському – 3, в Уманському – 15, а в м.Липовці – 7 [6, с. 52].

Для виготовлення навіть такої кількості треба було закладати спеціальні гуральні, й останніх на Україні в 40-х роках налічувалось 6840. Гуральні могли б розвинути навіть більше, аніж це було в практиці. Причиною, що перешкоджала невпинному розвитку, був брак палива. Сировиною для винокуріння є різне зерно: жито складає більше половини по вазі всієї сировини; потім йде просо і картопля, які разом складають близько третини всіх матеріалів, які використовуються на винокуріння; після цього ячмінь, кукурудза, бурякові залишки [1, с. 90]. Звичайно, це не могло не вплинути на товаризацію землеробства, зокрема на розширення посівів жита і ячменю, з борошна яких в основному вироблялась горілка [2, с. 28]. На горілку поміщики переробляли до третини урожаю жита [21, с. 58]. Так, у Київській губернії у 1804 р. на винокуріння було використано 240300 четвертей, зокрема жита – 214300 четвертей, ячменю – 26000 [6, с. 52].

Хліб в той час був завжди в надлишку і дуже дешевий, навіть в неврожайні роки не відчувалось великої нестачі, так як у багатьох маєтках завжди залишались великі запаси. На вивіз за кордон і інші місця йшли кращі сорти хліба, на винокуріння ж

використовували будь-який хліб, навіть лежалий і пошкоджений, а згодом і картопля, якої в маєтках, небагатих чорноземом і, звідси, непридатних під пшеницю і цукровий буряк, засівалося в великих кількостях і це давало значний прибуток населенню. Картопля висаджувалася й використовувалася виключно для місцевих винокурних заводів, так як для далекого перевезення і для зберігання вона не придатна [5, с. 40].

До 1850 р. винокуріння було цілком вільне, поза будь-яким казенним наглядом, збиралось лише з власників мито по 60 к. на ревізьку душу, яка знаходиться в кожному маєтку. З 1 січня 1850 р. накладено перший акциз в розмірі 75 коп. з відра і акциз цей для стягування віддано в відкуп, але без всякого визиску, як для виробництва винокуріння, так і для самого продажу: тільки вихід вина, перевезення його в підвал і випуск з нього в продаж піддавався нагляду відкупа. Акциз стягували повіреним відкупу при самому продажі [5, с. 40]. Для порівняння: в великоросійських губерніях розмір акцизу в 1847 р. становив – 1 крб. сріблом з відра горілки і по 1 крб. 45 к. з відра спирту [13, с. 397]. Згідно із Положенням від 23 листопада 1849 р. винокурне вино могло бути перевезене в заводські магазини не інакше, як в наступній міцності: трьохпробне від 25 до 30 градусів, спирт – 90 до 100 градусів. Іншої якості вина не може бути допущено до перевезення в заводські складські магазини чи підвали. Для визначення міцності вина використовується спиртометр, влаштований академіком Гессом, по системі Траллеса [19, арк. 242зв].

До 1863 р., тобто протягом 13 років, ніяких змін не було і цей період був найкращим часом для винокурного виробництва: заводи збільшувались і розвивались, прибуток казни збільшувався, вино було дешевим, при дешевизні хліба; п'янство не посилювалось [5, с. 41].

Виключне становище галузі з виготовлення спиртних напоїв підтверджує і статистика Подільської губернії. У Подільській губернії в 1859 р. діяло 665 заводів, на яких працювало 7612 робітників, вартість виробленого ними продукту становила 3593034 крб. Серед них було 25 цукроварень, з 2789 робітниками та 681324 крб. продукції, 257 винокурень, з 1871 робітниками та 2379101 крб. продукції, заводів з виробництва солодких горілок 3, з 25 робітниками та 2250 крб. продукції, 5 медоварень, з 15 робітниками і 2770 крб. продукції, 80 пивоварень, з 251 робітниками та 81319 крб. продукції та ін. [8, с. 43].

Винокуріння на 1860 р. було вагомою частиною економіки. У Київській губернії діяло 368 винокурень. Серед яких, виробництво в 4 становило від 2 тис. до 5 тис. відер, в 32 – від 5 тис. до 10 тис. відер, в 92 – від 10 тис. до 15 тис. відер, в 108 – від 15 тис. до 20 тис. відер, в 57 – від 20 тис. до 25 тис. відер, в 55 – від 25 тис. до 50 тис. відер, в 18 – від 50 тис. до 100 тис. відер, в 2 – від 100 тис. до 250 тис. відер. Географія винокуріння Київської губернії засвідчує його значення по всій губернії: найбільша кількість винокурних заводів діяла в Київському повіті – 46, найменша кількість в Васильківському повіті – 12. Заводи, які виготовляли найбільшу кількість горілки (від 100 тис. до 250 тис. відер) було створено в Черкаському та Чигиринському повітах [13, с. 303]. Вагоме значення також відігравали, але настільки велике як горілчане

виробництво, потужності для виготовлення пива та меду у Київській губернії. На 1859 р. діяло 87 пивоварних та медоварних заводів в Київській губернії [13, с. 328].

Винокурне виробництво, судячи з самої кількості заводів, достатньо поширене в Київській губернії, з 199 заводів, які діяли в 1864 році, 17 викурили менше 50000 градусів, 18 від 50000 до 250000 градусів, 147 від 250000 до 1 мільйона градусів і 17 заводів більше мільйона градусів [1, с. 90]. Впривілейованих губерніях заводи були в більшості невеликі, рідко в крупних маєтках середньої руки, а крупних майже не було [5, с. 39].

В Київській губернії в першому році 1863 р. нового положення, коли достатньо уже заводів залишилось без дії, все ще займалось виробництвом винокуріння 417 заводів, наприкінці 1-літнього періоду нової питейної системи, тобто в 1872 р. їх залишилось в дії тільки 177 [5, с. 66].

В Київській губернії 1862 р. було викурено вина 3375565 відер, в 1863 р. викурено 2725664 відра. В 1872 р. при дії 177 заводів викурено 2388830 відер вина [5, с. 66]. В 1888 р. в губернії залишилось 108 заводів [17, с. 151]. В 1914 р. в Київській губернії 71 винокурний завод в Київській губернії щорічно переробляє 885,5 тис. пудів хлібних продуктів, 36 пивоварних заводів споживають 300 тис. пудів ячменю [20, с. 3].

Винокуріння найбільше значення має в Київському повіті; потім в Уманському, Звенигородському, Радомисльському, потім Сквирському, Канівському, менше розвинуте в решті повітів. Помітно, що більша частина повітів, де найбільш розвинуте винокуріння, найменше значення має цукробурякова промисловість, за виключенням Канівського і Звенигородського повітів, де обидва виробництва мають важливе значення [1, с. 91].

На думку С.Єремєєва, винокурне виробництво не мало нічого спільного з розвитком алкоголізму. Воно, навпаки, як будь-яке виробництво, особливо те, яке використовує місцеву сільськогосподарську продукцію, більш всього здатне розвинути загальний добробут і звідси – скоротити алкоголізм [5, с. 11]. Вказані висновки підтверджуються наступною статистикою. У великоросійських губерніях в 1860 р., незадовго до запровадження акцизної системи, нараховувалось 723 заводи, загальна можлива продуктивність яких дорівнювала 113 млн. відер полуґара, що складало в середньому більше 155000 відер на завод. В дійсності працювали далеко не всі заводи, при чому виробництво на діючих заводах не перевищувало 19 млн. відер чи 1/6 повної сили. В привілейованих губерніях, у тому числі і в Київській губернії, була інша картина: тут заводів було значно більше, але виробництво їх менше. В 1860 р. їх тут налічувалось 4437. Загальна середня продуктивність досягала 7700 відер. Але працювали не всі заводи. Заводи в привілейованих губерніях, як і в великоросійських, мали просту структуру і на них перекурювали продукцію власних господарств, – головним чином, з метою використання залишків винокуріння для корму худоби. В великому районі великоросійських губерній і Сибіру вироблялось менше 1/3 всього викуреного в Росії кількості вина, тоді як в привілейованих і прибалтійських губерніях і в Царстві

Польському вироблялось більше 40 млн. відер полуугара, чи більше 2/3 загальної кількості [7, с. 7].

Гуральництво було великим привілеєм українських панів. Вони цупко тримались його й обставали для себе, не бажаючи припускати до нього російських дворян [14, с. 49]. Ця прибуткова галузь була однією з найважливіших із часів Речі Посполитої.

Найприбутковішою статтею магнатського господарства українських земель Речі Посполитої, у тому числі Францішека Салезія Потоцького (1700–1772) на Уманщині було виробництво і продаж горілки. Кварта горілки (приблизно 1 л) коштувала у роздріб 10–16 грошів, в кредит – 15–20 грошів [11, с. 13].

Порівняння цін на міцні напої в Російській імперії засвідчують вищу ціну в російських губерніях. Встановлена державою ціна горілки зростала з 2 крб. 50 к. в 1765 р. до 4 крб. за 1 відро в 1797 р. [17, с. 4]. Причинами такого становища були тотальний контроль держави за виробництвом і торгівлею цими стратегічними з точки зору бюджету ресурсами.

Середні ціни на 1 відро вина в Київській губернії щороку протягом 8 місяців (крім літніх), які існували в 1797 р. та 1835–1848 роках засвідчили наступні тенденції: 1797 р. – 56 коп., з 1835 по 1839 р. – 72 коп., з 1840 по 1845 рр. – 1 крб. 28 коп., з 1846 по 1848 р. – 1 крб. 46 коп. І.Фундуклей робить висновок, що найзначніше підвищення ціни на спиртне почалось з 1810 р., а за 50 років вино подорожчало більш ніж в два з половиною рази [15, с. 431].

Гуртові ціни за відро вина в повітах Київської губернії по закупках в поміщицьких економіях в 1847 р. складало в середньому 50 копійок сріблом [15, с. 429]. Наприклад, наведемо споживання вина і пива і прибуток за них в одному поміщицькому маєтку Звенигородського повіту, в якому було 2143 душі, 3 корчми, 11 шинків і два винних підвали. Протягом десяти років, 1841–1850 рр., щомісячно вино і пиво споживались і давали прибуток, відображений в наступній таблиці:

Рік	Всього за рік		
	Кількість проданих відер	Ціна одного відра	Наторговано, крб. ср.
1841	Горілки 4496	1 крб. 71 к.	7838
	Пива 1036	22 к.	236
1849	Горілки 6012	2 крб. 40 к.	14402
	Пива 844	30 к.	232

Головний висновок полягає в тому, що протягом 10 років прибуток власника від пропінатії, а звідси і видатки селян на вино – майже подвоїлися [15, с. 198].

У зв'язку із зміною оподаткування торгівлі алкогольними напоями, поміщики стверджували про повна руйнацію поміщицького господарства: «На первый взгляд видно только, что мы лишаемся почти половины дохода». Державні відкупи обхопили не тільки Лівобережну Україну, а й Правобічну й Степову. Поміщики втратили права пропінатії, але їхні прибутки не зменшились, бо постачання горілки лишилось у руках поміщиків [14, с. 50].

Для підтвердження прибутку поміщиків в 1846 році ми залучимо дані з «Описання Київської губернії», в якому знаходимо два розрахунки: один, заснований на господарських розрахунках, на даних, вилучених з економічних книг, і т.д.; другий, який опирається на свідчення самих поміщиків в інвентарях.

Таким чином прибуток становив:

За господарськими розрахунками		За показами поміщиків в інвентарях
З хліборобства	194090 крб.	
З лісу	8040 крб.	
Прибуткових статей	74590 крб.	
Торгівля спиртними напоями	229850 крб.	
Всього	506570 крб.	539415 крб.

В 1866 році прибутки становили:

Із землі, що залишилася в наділі	227750 крб.
Відсотків з викупних паперів	171666 крб.
З лісу	49350 крб.
Торгівля спиртними напоями	40624 крб.
Інші статті	198435 крб.
Всього	687825 крб.

З 1845 року по 1866 р. значно зменшився прибуток з торгівлі спиртними напоями, тому що прибуток цей був заснований на виключному привілеї, який нині ліквідований [1, с. 64].

Висновок: виробництво алкогольних напоїв у Київській губернії у першій половині XIX ст. пройшло певну еволюцію, складовими якої стали зростання ролі держави у регулюванні питання виготовлення міцних напоїв та зниження ролі права пропінатії у поміщицьких господарствах. Порушення столітніх прав шляхетства було пов'язане із загальною лінією держави на послаблення ролі польської шляхти в регіоні, особливо через звуження її економічної бази.

Список використаних джерел

1. Воейков Д., Загоскин В. Киевская губерния. Статистические сведения о распределении землевладения, о ценности имений и о крестьянском деле / Д. Воейков, В. Загоскин. – С.-Петербург: Типография В.Безобразова, 1867. – 143 с.
2. Гуржій І.О. Розвиток товарного виробництва і торгівлі на Україні (з кінця XVIII ст. до 1861 року) / І.О. Гуржій. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1962. – 207 с.
3. Державний архів Київської області. – Ф.2. – Оп.3. – Спр.4087.
4. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження в двох томах / Голова редакційної ради В.М. Литвин. – Т.1. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 696 с.

5. Еремеев С.Т. Питейный вопрос / С.Т. Еремеев. – К.: Типография С.Т.Еремеева, 1874. – III с. + 107 с.
6. Казьмирчук Г.Д., Соловйова Т.М. Соціально-економічний розвиток Правобережної України в першій чверті XIX століття / Г.Д. Казьмирчук, Т.М. Соловйова. – К.: Міжнародна фінансова агенція, 1998. – 174 с.
7. Краткий очерк 50-летия акцизной системы взимания налога с крепких напитков и 50-летия деятельности учреждений, заведывающих неокладными сборами. 1863–1913. – С.-Пб.: Типография В.Ф.Киршбаума, 1913. – 290 с. + приложения.
8. Кушнір Л. Село Капустяни в історії Брацлавщини: від першої писемної згадки – до початку 1920-х рр. (історія села і краю в документах, історичних дослідженнях, народних переказах та спогадах сучасників) / Л. Кушнір. – Полтава: Техсервіс, 2014. – 106 с.
9. Лукашевич Ф.А. Очерки промышленности и торговли в России / Ф.А. Лукашевич. – Харьков: Типография М.Зильбергера, 1877. – 146 с.
10. Обзор различных отраслей мануфактурной промышленности России. – СПб., 1867. – Т.3. – 328 с.
11. Павличук О. А. Місто над Бугом-рікою / О.А. Павличук. – Вінниця, 2013. – 312 с.
12. Прыжов И.Г. История кабаков в России в связи с историей русского народа / И.Г. Прыжов. – Казань: Молодые силы, 1913. – 282 с.
13. Сведения о питейных сборах в России. Составлены в Государственной Канцелярии по Отделению Государственной Экономии. – Ч.4. – С.-Пб.: Типография II-го Отделения Собственной Е.И.В.Канцелярии, 1860. – 476 с.
14. Слабченко М.С. Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX століття. – Т.1 / М.С. Слабченко. – Х.: ДВУ, 1925. – 318 с.
15. Статистическое описание Киевской губернии, изданное Тайным советником, Сенатором Иваном Фундуклеем. – Часть III. – СПб.: Типография Министерства внутренних дел, 1852. – 574 с.
16. Сташевський Е.Д. Сільськогосподарський ринок Правобережної України за передреформеної доби. – К., 1929. – 232 с.
17. Терский Н.С. Питейные сборы и акцизная система в России. Исторический очерк и настоящее положение. Опыт сравнительного исследования главнейших результатов акцизной системы и ее значения для государства, казны и населения / Н.С. Терский. – СПб.: Типография В.Киршбаума, 1890. – 252 с.
18. Тищенко М. Боротьба київських козаків з магістратом за право шинкувати горілкою // Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права УАН. – 1926. – Вип.2. – С.198–216.
19. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф.442. (Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора). – Оп.770 (Розпорядка частина. Накази Миколи I за 1849 р). – Спр.72. – 1849 р. – 284 арк.
20. Черныш И.Г. Хлебная торговля в Киевской губернии / И.Г. Черныш. – К.: Типо-литография насл. К.Ш.Круглянского, 1914. – 284 с.
21. Ястребов Ф. Україна в першій половині XIX ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1939. – 274 с.

References

1. Voejkov D., Zagoskin V. Kievskaja gubernija. Statisticheskie svedeniya o raspredelenii zemlevladieniya, o cennosti imenij i o krest'janskom dele / D. Voejkov, V. Zagoskin. – S.-Peterburg: Tipografija V. Bezobrazova, 1867. – 143 s.
2. Gurzhij I. O. Rozvytok tovarного виробництва i torgivli na Ukraїni (z kincja XVIII st. do 1861 roku) / I. O. Gurzhij. – K.: Vydavnytvo Akademii nauk Ukraїns'koi RSR, 1962. – 207 s.
3. Derzhavnyj arhiv Kyi'vs'koi oblasti. – F.2. – Op.3. – Spr.4087.
4. Ekonomichna istorija Ukraїny. Istoryko-ekonomichne doslidzhennja v dvolh tomah / Golova redakcijnoi rady V. M. Lytvyn. – T.1. – K.: Nika-Centr, 2011. – 696 s.
5. Eremeev S. T. Pitejnyj vopros / S. T. Eremeev. – K.: Tipografija S. T. Eremeeva, 1874. – III s. + 107 s.
6. Kaz'myrcuk G. D., Solovjova T. M. Social'no-ekonomichnyj rozvytok Pravoberezhnoi' Ukraїny v pershij chverti XIX stolittja / G. D. Kaz'myrcuk, T. M. Solovjova. – K.: Mizhnarodna finansova agencija, 1998. – 174 s.

7. Kratkij ocherk 50-letija akciznoj sistemy vzimanija naloga s krepkih napitkov i 50-letija dejatel'nosti uchrezhdenij, zavedyvajushhih neokladnymi sborami. 1863–1913. – S.-Pb.: Tipografija V. F. Kirshbauma, 1913. – 290 s. + prilozhenija.
8. Kushnir L. Selo Kapustjany v istorii' Braclavshhyny: vid pershoi' pysemnoi' zgakdy – do pochatku 1920-h rr. (istorija sela i kraju v dokumentah, istorychnyh doslidzhennjah, narodnyh perekazah ta spogadah suchasnykiv) / L. Kushnir. – Poltava: Tehservis, 2014. – 106 s.
9. Lukashevich F. A. Ocherki promyshlennosti i torgovli v Rossii / F. A. Lukashevich. – Har'kov: Tipografija M. Zil'bergera, 1877. – 146 s.
10. Obzor razlichnyh otraslej manufakturnoj promyshlennosti Rossii. – SPb., 1867. – T.3. – 328 s.
11. Pavlychuk O. A. Misto nad Bugom-rikoju / O. A. Pavlychuk. – Vinnycja, 2013. – 312 s.
12. Pryzhov I. G. Istoriya kakakov v Rossii v svjazi s istoriej russkogo naroda / I. G. Pryzhov. – Kazan': Molodye sily, 1913. – 282 s.
13. Svedeniya o pitejnyh sborah v Rossii. Sostavleny v Gosudarstvennoj Kanceljarii po Otdeleniju Gosudarstvennoj Jekonomii. – Ch.4. – S.-Pb.: Tipografija II-go Otdelenija Sobstvennoj E. I. V. Kanceljarii, 1860. – 476 s.
14. Slabchenko M. Je. Materialy do ekonomichno-social'noi' istorii' Ukraїny XIX stolittja. – T.1 / M. Je. Slabchenko. – H.: DVU, 1925. – 318 s.
15. Statisticheskoe opisanie Kievskoj gubernii, izdannoe Tajnym sovetnikom, Senatorom Ivanom Fundukleem. – Chast' III. – SPb.: Tipografija Ministerstva vnutrennih del, 1852. – 574 s.
16. Stashevskij E. D. Sil's'kogospodars'kij rynek Pravoberezhnoi' Ukraїny za peredreformenoi' doby. – K., 1929. – 232 s.
17. Terskij N. S. Pitejnye sbory i akciznaja sistema v Rossii. Istoričeskij ocherk i nastojashhee položenie. Opyt sravnitel'nogo issledovaniya glavnejshih rezul'tatov akciznoj sistemy i eja znachenija dlja gosudarstva, kazny i naselenija / N. S. Terskij. – SPb.: Tipografija V. Kirshbauma, 1890. – 252 s.
18. Tyshhenko M. Borot'ba kyiv's'kyh kozakiv z magistratom za pravo shynkuvaty gorilkoju // Praci Komisii' dlja vyuchuvannja istorii' zahidno-rus'kogo ta vkrai'ns'kogo prava UAN. – 1926. – Vyp.2. – S.198–216.
19. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukraїny u m. Kyjevi. – F.442. (Kanceljarija Kyi'vs'kogo, Podil's'kogo i Volyn's'kogo general-gubernatora). – Op.770 (Rozporjadka chastyina. Nakazy Mykoly I za 1849 r). – Spr.72. – 1849 r. – 284 ark.
20. Chernysh I. G. Hlebnaja torgovlja v Kievskoj gubernii / I. G. Chernysh. – K.: Tipo-litografija nasl. K. Sh. Krugljanskogo, 1914. – 284 s.
21. Jastrebov F. Ukraїna v pershij polovyni XIX st. – K.: Vyd-vo AN URSR, 1939. – 274 s.

Hubytskyy L. V., Ph.D., associate professor of philosophy and social sciences, Kyiv National University of Trade and Economics (Ukraine, Kyiv), lubg@ukr.net

Melnyk H. M., Ph.D., assistant professor of world history, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), annamyr@ukr.net

Production of strong drinks of the Kievan province in the first half of a XIX item

In the article authors analysed the evolution of production of strong waters the populations of the Kievan province in a XIX item. The analysis of place of link of the state, producer, squire, peasant became is the aim of the article in the field of the production of alcoholic beverages in the Kyiv province of XIX century. In research methods are used: methods to the analysis of the special literature, archived materials; comparative, retrospective. Traditions of manufacture of strong waters are investigated in the Kievan province and Russian provinces. The value of state is set in the system of production of strong drinks. The production of the alcoholic beverages in the Kyiv province in the first half of XIX century was passed a certain evolution. The increases of role of the state became the constituents of that evolution in adjusting of the question of making of the strong drinks and decline of role of right for distillation in squire economies. The violation of centenary rights for noble was related to the general line of the state on weakening of role of the Polish gentry in a region, especially through narrowing of her economic basis.

Keywords: an alcohol, a production, Kievan province, state, moderation, abuse.
